

КОМУНІКАТИВНЕ ПОМ'ЯКШЕННЯ ПИТАЛЬНИХ РЕЧЕНЬ

Пом'якшення є об'єктом дослідження сучасної лінгвістики. Зарубіжні дослідники визначають пом'якшення терміном «мітігація» / mitigation, що має латинське походження (mitigare (лат.) - пом'якшувати, послабляти). Цей термін почав використовуватися в прагматиці в 1980-х роках для позначення процесу модифікації мовленнєвого акту, спрямованого на зменшення можливих небажаних ефектів (unwelcome effects) в тих ситуаціях, коли мовленнєва поведінка мовця може спричинити комунікативний збій або навіть конфлікт.

Комунікативне пом'якшення забезпечується різними типами лінгвістичних засобів, за допомогою яких мовець намагається захистити себе від можливих небажаних ризиків. До типових засобів пом'якшення в англійській мові, на думку сучасного лінгвіста Фрейзе, відносяться: непрямі мовленнєві акти, пасивні і неособові конструкції, в яких відсутні посилання на адресанта і адресата, модальні слова і вставні вирази, що зменшують категоричність, розділові питання, ухиляння та перешкоди [5].

Засоби комунікативного пом'якшення зустрічаються в реченнях різного комунікативно-інтенціонального змісту: розповідних, спонукальних та питальних. Питальні речення, які є об'єктом нашого аналізу, розглядаються в рамках функціонально-орієнтованого підходу до вивчення речень, який ґрунтується на загальноприйнятому положенні про те, що система (мови) повинна вивчатися в її функціонуванні [1: 268].

Питальні речення можна поділити на дві групи відповідно до характеру відношень між питальною формою і їх змістом (питальна форма відповідає чи не відповідає змісту питального речення).

До першої групи належать ті питання, в яких їх формальна ознака (питальна форма) відповідає ілокутивній силі речень цього ж типу (квеситивів), націлених на те, щоб викликати мовленнєві дії адресата. Питальні речення утворюються при відсутності деякої інформації у адресанта і передбачають певну відповідь (мовленнєву діяльність) адресата:

When did you get in? – Yesterday morning [3: 56].

Безперечно, це абсолютно вірно будувати питання в такій манері, проте часто мовці вживають **'excuse me'** чи **'pardon me'** на початку таких речень, щоб надати їм більш ввічливий тон, що зменшує категоричність речення: *excuse me is used to politely get sb's attention, especially sb you do not know; pardon sb – to forgive sb for sth they have said or done (used in many expressions when you want to be polite)* [6: 530, 1101]:

Excuse me, is this the way to the station? Pardon me, which form do I need?

Питання стає «віддалене» від реальності теперішнього (тобто, менш категоричне), якщо в реченні присудок виражений минулими часами для позначення дій, що належать сфері теперішнього [7: 161]:

How much did you want to spend, sir? (= How much do you want to spend?)

Were you looking for anything special? (= Are you looking for anything special? – розмова в крамниці)

Якщо питальна форма не відповідає змісту питального речення, такі питання утворюють другу групу. В цьому випадку мова йде про прагматично транспоновані речення: за своєю формальною ознакою (питальною формою) вони належать до питань (квеситивів), хоча, використовуючись в процесі мовлення, вони набувають ілокутивної сили іншого прагматичного типу речень [1: 278]. Наприклад:

1.Форму питального речення можуть мати **речення-прохання** (реквестиви):

- Речення-прохання які починаються з **can/could, will/would.** є менш прямими, більш «віддаленими» від реальності (і внаслідок цього більш ввічливі) [7: 124, 159]:

Mother, will you test me on my history? [3:58]

Could you manage another egg if I did one quickly? [3:39]

...Walter, would you mind taking Clive's suitcase upstairs as you go? [3: 64]

Структури з *could, would* є більш ввічливими, ніж відповідні структури з *can, will*.

Використання слова **please** на кінці речення надає проханням більш ввічливу форму[7: 438]: *Can you feed the cat, please? [6: 215]*

- Поширеною структурою, що сприяє пом'якшенню категоричності, є загальне питання типу «**Do you think...?**». Воно може бути орієнтованим на мовця (в проханнях про дозвіл) або на адресата (в проханнях про дію):

Do you think I could leave work early? (прохання про дозвіл)

Do you think you could help me? (прохання про дію)

- Запрошення до виконання дії можуть виражатися через розділове питання перша частина якого є наказовою структурою, а друга частина (question tag) апелює до адресата через вираз: *won't you?* Якщо за наказовою структурою слідує *will / would / can / can't / could you?*, то таке розділове питання передає прохання або наказ виконати дію [7: 466]:

Ask Clive, will you, dear? [3: 58]

2.**Can i could** зустрічаються в загальних і спеціальних питаннях, які виражають **сумнів, здивування**:

Can he be serious? Where can she have put it? [6: 215]

Мовець, вживаючи подібні конструкції, ніби «ставить на обговорення» власний вислів, позначає його ознаками невпевненості, сумнівності, відсутності настирливості, ставить його під сумнів. На відміну від речень, в яких питальна форма відповідає змісту питального речення, питальні речень, що виражають сумнів, здивування, не спонукають слухача до будь-якої мовленнєвої діяльності: *How can you be so brutish? [3 : 50]*

3.**Shall** використовується в питаннях для вираження **пропозиції** або **прохання про пораду, інструкцію** [6:1394]:

Shall we dance? (пропозиція - Давайте потанцюємо.)

Where shall I put this book? (прохання про пораду, інструкцію – Куди мені покласти цю книгу?)

Пропозиція може виражатися через розділове речення, що має другу частину “shall I / we”: *Let’s forget it, shall we? I’ll tell you roughly, shall I?* [4: 434]

Речення, що починаються з прислівника **why**, також передають **пропозицію**: *Why get upset just because you got one bad grade* [6: 1744].

Прагматично транспоновані питання використовуються в непрямих мовленнєвих актах. Комунікативний зміст непрямих мовленнєвих актів виводиться не буквально, не із змісту (значення) пропозиції, а з оперттям на підтекст, прихований зміст, імплікатури дискурсу, тобто із засобів мовленнєвого коду, вжитих у конкретній ситуації, з конкретними мовцями, конкретною тематикою спілкування [2].

Заперечні форми та форми умовного способу, вжиті в питанні будь-якого типу, віддаляють речення від реальності (отже, пом’якшують категоричність таких питань) [7:160]:

Can’t we leave it for once? [3:69]

Would you like a cigarette? [3: 78]

Наведені приклади – це транспоновані речення, які використовують питальну форму для передачі прохання і пропозиції.

Іменник **dear**, що функціонує як звертання в реченні, надає йому більш дружнього тону: *dear – used when speaking to sb in a friendly way, for example by an older person to a young person or a child* [6: 392]:

Walter dear, will you come and get Mr. Harrington’s cereal for me? - Of course, Mrs. Harrington [3:102].

Dear пом’якшує категоричність наведеного питання, яке по суті є транспонованим реченням-проханням.

Отже, пом’якшення категоричності висловлювання забезпечується лексичною чи граматичною модифікацією елементів речень-висловлювань. Комунікативне пом’якшення є свідомим вибором мовця мітігативних структур, які спрямовані на забезпечення безконфліктної кооперативної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. – Москва: Высшая школа: 1981. – 285 с.
2. Мовленнєвий акт — Вікіпедія - uk.wikipedia.org/wiki/
3. Modern English Drama. – М: Радуга. – 1984. – 480 с.
4. Collins Cobuild English Grammar: London and Glasgow: Collins Publishers, 1990. – 486p.
5. Concise Encyclopedia of Pragmatics. – books.google.com/books?isbn=008096298X

6. Oxford Advanced Learner's Dictionary. – Oxford: Oxford University Press, 2014. – 1780 p.

7. Swan M. Practical English Usage /Second Edition. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 655 p.